

Korset og den tomme grav.

En lille sjælden detalje på døbefonten i Gl. Haderslev Kirke og baggrunden for den.

Døbefonten i Gl. Haderslev Kirke er en fornem romansk granitfont, hugget i en blågrå granit, formodentlig fra 1200-tallet. Den har en diameter på godt 80 cm. og er kun udhulet til halv dybde.

Fonten står på en fod i en mere rødlig granit. Den er formet som en omvendt terningekapitel, der slutter af med et rundbånd foroven mod selve fontkummen. Hjørnernes knopper har formodentlig været hoveder, der nu er forvitrede, ligesom udsmykningerne i de fire arkader er det. Men det er efter alt at dømme fire plantemotiver, måske "livstræer".

Det mest bemærkelsesværdige ved selve fonen er de tre fremspringende hoveder, der deler kummen i tre felter. Det største hoved er ca. halvt så høj som kummen, mens de to andre har samme højde som rankefriesen. Under hovederne markeres klædedragten på en munk eller præst?

I feltet til højre for det store hoved er der en bortvendt drage med en tvedelt tunge og to cirkelformede figurer. Til venstre er det en bortvendt løve, med rejst hale og en lang tunge.

På det brede bageste felt er der intet fremspringende hoved, men de to spidssnude dyr (svin?) vender sig mod en plante - et livstræ - og æder i roden af det.

Livstræet

Livstræet er næsten ikke synligt, da døbefonten står meget tæt op ad korbuevæggen. Men når man holder et stykke papir og med farvekridt kalkeform, kan det anes.

Livstræet mellem de livsødelæggende kræfter er et gammelt kendt motiv både i den romanske kunst og i nordisk tradition i det hele taget.

Livstræet spiller en stor rolle i middelalderens billeder, fortællinger og forståelse. En hel legende om livstræet og dets historie er udformet i *Legenda Aurea* - "Den gyldne Legende", som er middelalderens helt store legendesamling. En genfortælling vil sprænge denne artikels rammer, men pointen er, at Jesu kors blev dannet af et skud fra Livets træ i paradiset have, og at det dermed bliver et billede på opstandelsen: *Livstræet fæstet i graven rod.*

Øverst på fonten løber der en rankefrise, som vi kender dem fra mange romanske stenarbejder. Den afbrydes af de fremspringende hoveder.

Aller øverst oppe på døbefonten løber der hele vejen rundt en tovsnoning, som i den romanske kunst altid skal markere en grænse. Her er det naturligvis grænsen mellem *dåbens frelse indenfor* og de *livsødelæggende kræfter udenfor*. Lige inden for tovsnoningen - på den flade øverste kant - løber en forhøjet linje, som slår en bue ud på hovedernes overkant.

Ude på det store hoved indrammer denne forhøjede linje en fordybning med en forhøjet kant, der samler sig i et kors i svagt relief. Fordybningen har været en lysestage, hvori der har stået et dåbslys, men den er også udtryk for en dybere sammenhæng, nemlig:

Korset og den tomme grav.

I denne lille sjældne detalje trækkes der linjer langt tilbage i kirkehistorien - helt tilbage til de første kristne. Linjer og sammenhænge mellem *korset og opstandelsen*, hele påskens drama - og dermed også til sammenhængen mellem *dåb og nadver, dåbs- og påskelys, liturgi og kirkeindretning*, og ikke mindst i vore *salmer*. Sammenhænge, som vi næsten har glemt eller måske ikke altid været lige opmærksomme på, men som alligevel udtrykker noget væsentligt.

I det følgende vil jeg trække nogle af disse linjer op:

Dåben

Det er den forståelse af dåben, som går helt tilbage til oldkirken og apostlenes formulering om *at begraves med ham og at oprejses med ham*. Og som det også kommer til udtryk i Grundtvigs ord: *Så børnene, vi til dig bære, må døbes til din sejer-død*. Eller i dåbsbekendelsen: *Korsfæstet, død og begravet... og på tredje dag opstanden fra de døde*.

Hermed udtrykkes også en forbindelse med nadveren, hvor der hver gang lyder: *Den korsfæstede og opstandne Herre Jesus Kristus, som nu har givet...*

Den forbindelse er også udtrykt i **dåbsfadet** fra sidste halvdel af 1600-tallet. Her er kanten prydet med en drueranke med klaser, der viser hen til nadvervinen og til barnet, der *"nu ved dåben er indpodet i ham"*. Også **dåbskanden** har et nadvermotiv: Pelikanen der plukker sig selv til blods for at give sine unger mad.

Det kommer alt sammen stærkt til udtryk i vore salmer på mange måder, som f.eks. hos Grundtvig:

*Hans bad er livets Jordansflod
hans bord er livets træ på rod
alt for hans folkeskare*

DS 66 v. 5

Hele denne forståelse og sammenhæng mellem dåb, nadver, begravelse og opstandelse har sat sig dybe spor i både kirkehistorie, kirkearkitektur og liturgi. Derfor skal hovedlinjerne trækkes kort op - netop for at forstå det lille motiv: **Korset og den tomme grav.**

Først kort om udviklingen af dåben:

Tilbage i oldkirken blev påskelørdag den store dåbsdag, for *i går* er Jesus død og begravet og *i morgen* står Kristus op af graven! Så kan man i dåben begravnes med ham og oprejses med ham!

Påskemat blev det store påskelys tændt og båret ind i kirken under lovsang mens præsten råbte "*Kristus er opstanden*" og menigheden svarer "*Ja, han er sandelig opstanden!*"

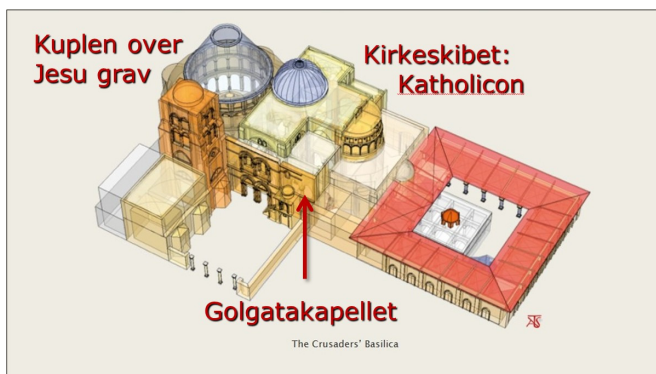
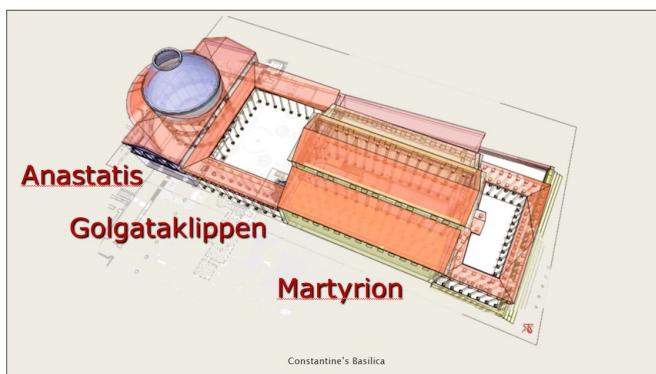
Påskelyset stod så på alteret imellem påske og pinse.

Efterhånden blev dåbshandlingen ændret, så ikke kun voksne, men også børn blev døbt. Påskelyset blev brugt som *dåbslys*, og traditionerne om, hvor længe efter fødslen børn skulle døbes, har varieret meget. Også neddykning ved dåben blev ændret til overøsning, og døbefonten blev forsynet med et dåbsfad.

Dernæst om døbefontens placering:

Jesus blev korsfæstet på Golgata og begravet i nærheden lige uden for den daværende bymur. De første kristne har mødtes der for at mindes deres Herre, men det blev der sat en stopper for, da romerne endeligt indtog Jerusalem og opbyggede den til en romersk by i år 135. For at sætte en stopper for disse sammenkomster, byggede romerne et Venus-tempel på stedet. Da kejser Konstantin senere bliver kristen, sendte han sin mor Dronning Helena til Det hellige Land for at opsøge de hellige steder. Hun fik fjernet Venus-templet og byggede i stedet to kirker: *Martyrion* ("lidelse") lige øst for Golgata-klippen som en romersk basilika, og *Anastasis* ("opstandelse") lige over Jesu grav som en stor kuppelbygning og med en gårdhave med Golgataklippen imellem de to bygninger.

I årenes løb brændte Gravkirken flere gange og blev ødelagt, for endelig at blive nedrevet af de muslimske herskere. Dette udløste korstogene, og da Jerusalem var blevet indtaget, genopførte korsfarerne Gravkirken i 1149 (i østkirken kalder man den Opstandelseskirken!). Nu blev hele anlægget samlet i én bygning med kirkeskibet, *Katholicon* ("den største") mod øst og Jesu grav under kuplen mod vest, og sådan har den i det store og hele stået til i dag. Den måde at indrette kirken på tog korsfarerne med tilbage til vestkirken som et udtryk for, at dåb og opstandelse med den nævnte forståelse hænger sådan sammen.

Derfor blev døbefonten placeret mod vest i kirken, lige som det sted, hvor Jesus blev begravet og opstod. Nogle steder forsynede man den romanske kirke med en apsis mod vest, hvor man placerede døbefonten. Her vises eksemplet fra domkirken i **Trier** i Tyskland.

Andre steder rykkede man døbefonten helt ud i et dåbskapel vest for kirken. Et berømt eksempel er domkirken i **Pisa** i Italien, hvor dåbskappellets kuppel er et ekko af kuplen i Gravkirken i Jerusalem.

Men de fleste steder placerede man blot døbefonten mod vest i kirken, som det ses mange steder både i Tyskland og Sydeuropa. Her vises et eksempel fra domkirken i **Magdeburg** i Tyskland, hvor vi ser døbefonten på en forhøjning og med dåbslyset placeret lige ved siden af. Det er altså baggrunden for de ting, vi ser når vi rejser sydpå, hvis vi altså lægger mærke til det.

Også i de romanske kirker i Danmark stod døbefontene oprindeligt mod vest, mellem nord- og syddøren, også i Gl. Haderslev Kirke. Sådan ses det i museumskirken på Hjerl Hede, hvor døbefonten står med stærke farver på sin forhøjning. Ingen bænke, de kom først efter reformationen. Kun en bänk langs væggen til gamle og svage.

Lige til venstre for det store hoved på døbefonten i Gl. Haderslev - og andre steder på fonten - kan man se rester af maling, idet den ligesom andre romanske fonte har været bemalet i stærke farver. Mange af farverne var forsvundet i tidens løb, og i midten af 1800-tallet kom en bestemmelse om, at farverne skulle fjernes, idet man mente, at det var senere tilføjelser, hvad det altså ikke har været. Det gik mange steder hårdt ud over døbefontene, men heldigvis ikke her i kirken.

Efter reformationen blev døbefontene flyttet op i eller i nærheden af koret. Det skete også i Gl. Haderslev, hvor døbefonten blev placeret tæt op ad den nordre triumfbuevæg. Men det er interessant at bemærke, at da Luther i Thorgau skulle indrette den første kirke i overensstemmelse med sin forståelse, placerede han prædikestolen midt i kirken, med alteret mod øst og døbefonten *mod vest* i kirken! Alligevel bliver den nye forståelse, at dåben finder sted i forbindelse med en gudstjeneste for hele menigheden. Og især under den lutherske ortodoksi i 1600-tallet kom der en udvikling mod at betragte prædiken, dåb og nadver under ét, som vi ser det bl.a. på Reformationsmonumentet i København.

Vi ser det samme i Gl. Haderslev Kirkes indretning med alteret i midten og døbefont og prædikestol på hver sin side af triumfbuen. Og vi ser det som allerede nævnt komme til udtryk i dåbsfad, dåbskande mv. og det forstærkes i dåbs- og nadversalmerne.

Magdeburg

Korset, den tomme grav og dåbslyset.

Vi vender nu tilbage til den lille udsmykningsdetalje over det store hoved på døbefonten. Den markerer forbindelse helt tilbage til de første kristne, til Gravkirken og til påskefejringen.

Her placerede man så dåbslyset, som samtidig var et påskelys, altså et billede på opstandelsen, et udtryk for *"et levende håb ved Jesu Kristi Opstandelse fra de døde"*, som ritualet udtrykker det ved både dåb og begravelse! Og et udtryk for *"den korsfæstede og opstandne Herre Jesus Kristus"*, som ritualet udtrykker det efter nadveren.

Vi må altså forestille os, at i forbindelse med dåben er der blevet stillet et lys - bogstavelig talt - i den tomme grav, lysestagen, som et billede på det lys, der i Kristus er kommet til verden og nu skinner for den døpte. Derfor har man også flere steder genoptaget dåbslystraditionen og tilpasset den til vores tid ved at give forældrene det med hjem for at bruge det som en påmindelse ved barnets dåbsdag under opvæksten.

I både dåbssalmer og påskesalmer kommer denne sammenhæng mellem dåb og påske og lys stærkt til udtryk. Især hos Grundtvig, som flere gange bruger udtrykket *Liv og lys*, og hver gang er der tale om opstandelse!

Ikke kun Grundtvig, men også nyere samledigtere lægger ord til den forståelse. Ved næsten alle dåbshandlinger i Gl. Haderslev Kirke synges Svein Ellingsens salme: *"Fyldt af glæde"* DS 448. Heri hedder det netop: *Dåbens lys er tændt, når livet slukkes!* Og så er ringen sluttet!

Til slut skal det blot understreges, at det foregående mest har handlet om dåbens udformning og udtryk, men at der er meget mere at sige om dåbens inderste væsen!

Alligevel håber jeg, at ovenstående uddybning af den lille detalje på døbefonten - det lille symbol på **Korset og den tomme grav**, kan være med til at gøre opmærksom på hvilket klenodie vi har i døbefonten i Gl. Haderslev Kirke, og på de sammenhænge, der binder os sammen som kirke og kristne på tværs af tid og sted.

Thorkild Sørensen, februar 2016.

